

כתובת האתר של ישיבת "אשרי האיש" – ההרצאות של הרב יוסף צ. בן-פורת

www.emuna.info

שיחתו השבועית של

ראש הישיבה – הרב יוסף צ. בן-פורת

הישיבה – ליבו ומוחו של כלל ישראל

פרשת ויגש, שנת תשע"ו

למה שלח יעקב את יהודה לפניו למצרים?

"וְאֶת יְהוּדָה שָׁלַח לִפְנֵי אֶל יוֹסֵף לְהוֹדֹת לִפְנֵי גִשְׁנָה וַיָּבֹאוּ אֶרְצָה גִּשְׁן"
(בראשית מו, כח), פירש"י: "לפניו - קודם שיגיע לשם. ומ"א להורות לפניו לתקן לו
בית תלמוד שמשם תצא הוראה". והמקור הוא במדרש תנחומא (ויגש יא): "ואת
יהודה שלח לפניו (בראשית מו, כח), להתקין לו בית **תלמוד**, שיהא מורה שם הוראה,
שיהא מלמד את השבטים, תדע לך שהוא כן... ללמדך, **שבכל מקום שהיה**
הולך, היה עוסק בתורה כשם שעשו אבותיו".

היה תמוה לרש"י, לשם מה שלח יעקב את יהודה לפניו למצרים? הלוא ברור,
שהוא לא שלח אותו כדי לארגן מקום מגורים וכל הנצרך לחיים תקינים במקום חדש.
שהרי יוסף היה משנה למלך ויש לסמוך עליו, שהכין עבורם את כל מה שיצטרכו
באופן המושלם והטוב ביותר. יתר על כן, אם התורה מספרת פרט זה, משמע, שיש
בדבר חשיבות גדולה. שאם לא כן, לשם מה עלינו לדעת שאחד מבני יעקב יצא לפני
כולם למצרים, וגם לדעת שהיה זה הבכיר שבין הבנים, המנהיג הטבעי שלהם, שלו
הוענקה בסופו של דבר המלכות.

תמיהה נוספת, משמעות המילה 'להורות', שהרי אין לפרשה שיהודה יהיה
מורה הדרך שלהם, מפני, שיוסף שלח להם עגלות ממצרים ואותם עגלונים ודאי
יודעים את הדרך היטב. לכן, פירש"י הפשטן הגדול, על דרך המדרש, שהמילה
'להורות', פירושה, ללמד, וכמובן, ללמד תורה!

רואים אנו, שיעקב, למרות שהוא נוסע לארץ לא נודעת והוא מטופל בנשים
ובנכדים רבים - ואף בכלה העומדת ללדת, הלוא היא אשת לוי, שאכן ילדה "בין
החומות", מיד בכניסתם למצרים את יוכבד, אמו של משה רבנו, אשר בהיוולדה
השלימה את מנין שבעים הנפש – רואה **בהקמת ישיבה את הדבר החשוב והדחוף**
ביותר! ברור לכל, שלמשפחה כל כך גדולה ישנם צרכים חשובים וחיוניים, ואם היינו

אנו שולחים שליח, להכין את הנצרך, הרי שאנו היינו מוסרים לו רשימה ארוכה של דברים על פי סדר עדיפות מסוים. ודאי וודאי, שהקמת ישיבה לא הייתה עומדת בפנינו בראש סדר העדיפויות. כאן רואים אנו, עד כמה מעוותת הבנתנו בסדר העדיפויות האמיתי, שבחיי כלל ישראל, ובהכרת חשיבותה של הישיבה. בעיני ישראל סבא, הדבר החשוב ביותר הוא הקמת ישיבה. אי לכך, משוכנע יעקב אבינו ע"ה שמיד כשמגיעים אסור לאבד אף לא יום אחד ואפילו לא שעה אחת, אלא, **'שיעור-הפתיחה' צריך להימסר בישיבה מיד ביום הראשון בבואם למצרים!**

רבן של ישראל, מרן 'החתם סופר' זצ"ל אמר בסוף ימיו שמיום עומדו על דעתו, לא מנע את עצמו, **אפילו יום אחד**, מלהרביץ תורה ברבים, חוץ מתשעה באב. ואפילו ביום הכיפורים, לאחר סיום הצום, היה מוסר שיעור לבני הישיבה.

חידושו הגדול של אברהם אע"ה היה הקמת מוסד חינוכי ששמו "ישיבה"
ברם, משעה שהראנו בעליל את חשיבותה וחיוניותה של הישיבה בעיני יעקב, עלינו לרדת לעומק העניין ולמצוא: "מה זה ועל מה זה?"

במסכת יומא (כח, ב) נאמר: "מימיהן של אבותינו לא פרשה **ישיבה** מהם... אברהם אבינו זקן ויושב **בישיבה** היה שנאמר: 'וְאַבְרָהָם זָקֵן בָּא בְּיָמַי' (בראשית כד, א) יצחק אבינו זקן ויושב **בישיבה** היה שנאמר: 'וַיְהִי כִּי זָקֵן יִצְחָק' (כו, א), יעקב אבינו זקן ויושב **בישיבה** היה שנאמר... אליעזר עבד אברהם זקן ויושב **בישיבה** היה שנאמר: 'וַיֹּאמֶר אַבְרָהָם אֶל עֶבְדוֹ זָקֵן בֵּיתוֹ הַמִּשְׁלָב בְּכָל אֲשֶׁר לוֹ' (כד, ב) אמר רבי אלעזר שמושל בתורת רבו... **שדולה ומשקה מתורתו של רבו לאחרים**".

רואים אנו, שהיה מקום מיוחד שנקרא "ישיבה", ובו ישבו כל אבות האומה והגו בתורה. אף ביחס לאליעזר נאמר בתורה, שהוא היה 'ראש ישיבה' אצל אברהם ולימד את תורתו לרבים. והדברים מפורשים ברמב"ם (הל' עכו"ם א, ג):

"והתחיל [אברהם] לעמוד ולקרוא בקול גדול לכל העולם ולהודיעם שיש שם אלוה-אחד לכל העולם ולו ראוי לעבוד... עד שנתקבצו אליו אלפים ורבבות, והם אנשי **בית** אברהם... והודיעו ליצחק בנו, וישב יצחק **ללמד** ומחזיק **כל הנלוים אליו**, ויעקב אבינו למד בניו כולם. והבדיל לוי ומינהו **ראש והושיבו בישיבה** ללמד דרך ה' ולשמור מצות אברהם, וצוה את בניו שלא יפסיקו מבני לוי ממונה אחר ממונה כדי שלא תשכח הלמוד".

מתוך זה שיעקב מינה את לוי 'ראש ישיבה' למדים אנו, שמוסד זה הפך להיות למסגרת לימודית יחודית, המונהגת על ידי אדם הגדול בחכמה מכולם. יש להדגיש, שגם לפני אברהם היו בודדים שלמדו תורה, כמו שם ועבר. אבל, הם לא קיבצו אנשים ולא לימדו לרבים. אם היו יחידים שרצו ללמוד, הם באו לבית של שם ועבר, כפי

שנאמר על יעקב, שהוא היה יושב אהלים (כה, כז), ופירש"י: "אהלו של שם ואהלו של עבר". כלומר, ששם לימד בביתו את מי שרצה ללמוד וכך גם עבר. ובהמשך, כשיצחק ורבקה שלחו את יעקב, "הוא נטמן **בבית עבר** בהליכתו לבין לבן ללמוד תורה" (רש"י כח, ט). הרי לנו ראיה נוספת, שמדובר בבית מגוריו של עבר, לכן יכל להישאר שם ארבע עשרה שנה, מבלי שיודע הדבר לעשיו. הסיבה ששם לא הוזכר היא מפני, שהוא כבר הלך לעולמו באותו זמן. הרי לנו, שהראשון ש'המציא' את המוסד "ישיבה" היה אברהם.

מוסד זה, הוא שהפך להיות 'המנוע' שהוביל את עם ישראל בכל תולדותיו, כמו שכותב הרמב"ם בהמשך: "והיה הדבר הולך **ומתגבר בבני יעקב** ובנלוים עליהם ונעשית בעולם אומה שהיא יודעת את ה'".

לכן מדגישה התורה כאן, שיעקב שלח את יהודה לפניו להקים בית מדרש - ישיבה, והסיבה שהתורה סיפרה זאת היא בכדי, שגם אנו נלמד מכאן את הדרך שבה עלינו לנהוג בכל מקום ומקום שנגיע אליו. לכן, אומרים חז"ל (שם): "היו **במצרים** ישיבה עמהם, שנאמר: 'לֵךְ וְאַסְפֹּת אֶת זִקְנֵי יִשְׂרָאֵל' (שמות ג, טז). היו **במדבר** ישיבה עמהם, שנאמר: 'אַסְפֹּה לִי שְׁבָעִים אִישׁ מִזִּקְנֵי יִשְׂרָאֵל' (במדבר יא, טז)".

כאן המקום להדגיש, שקבלת התורה בצורה מרוכזת ביותר היתה במשך ארבעים שנה שהיו ישראל במדבר, שאז לימד אותם משה את כל התורה שבכתב ושבעל פה, שבנגלה ובנסתר, וכל מחנה ישראל היה למעשה, ישיבה אחת גדולה שלמדו תורה כל היום מפני, שלא היו צריכים לעבוד, שהרי קבלו מן מידי יום ביומו, גם הבאר נדדה עימהם, ואף בשר קיבלו מן השמים, הבגדים גדלו עימהם, ויכלו לעסוק בתורה יומם ולילה בעזרת "עמוד האש" שהאיר להם במשך הלילה.

אותם אנשים שעמדו בראש הישיבות, הם אלה שחינכו את הנוער בישראל והנהיגו את המבוגרים. לכן, אמרו חז"ל (גיטין סב, א) על הפסוק: "בִּי מְלָכִים וּמְלָכִים וְרֹזְנִים וְחֻקֵּי צֶדֶק" (משלי ח, טו), שהכוונה היא על תלמידי חכמים, שהם אלה שמולכים באמת על ישראל.

הישיבה של יעקב היתה שונה בתכלית מהישיבות של אברהם ויצחק

ראינו שאברהם ויצחק הקימו ישיבות והורו תורה לרבים. אבל, התלמידים באותן ישיבות היו כל באי תבל, החפצים ללמוד תורה וללכת בדרך ה', ומספרם הגיע "לאלפים ורבבות". כי לאברהם היה רק בן אחד שאהב ללמוד תורה – יצחק – וגם הוא נולד לו רק לעת זקנותו. גם ליצחק היה רק בן אחד שרצה ללמוד תורה. אבל יעקב שינה את מבנה הישיבה, כש"כ הרמב"ן עה"פ: "וַיִּקְרָא בְשֵׁם ה' " (יב, ח):

"והנכון שהיה קורא בקול גדול שם לפני המזבח את שם ה', מודיע אותו

וא-להותו לבני אדם, כי באור כשדים היה מלמדם ולא אבו שמוע, ועתה כשבא

בארץ הזאת שהובטח בה "ואברכה מברכך", היה למוד ללמד ולפרסם הא-
להות. וכן אמר הכתוב (להלן כו, כד) ביצחק כאשר הלך אל נחל גרר והובטח 'אל
תירא כי אתך אנכי', שבנה מזבח 'ויקרא בשם ה' ' (כו, כד-כה), כי בא במקום חדש
אשר לא שמעו את שמעו ולא ראו את כבודו והגיד כבודו בגוים ההם. **ולא נאמר**
ביעקב בן מפני שהוליד בנים רבים כלם עובדי ה', והיתה לו קהלה גדולה נקראת
עדת ישראל ונתפרסמה האמונה בהם, ונודעה לכל עם, וגם כי מימי אבותיו
נתפרסמה בכל ארץ כנען וכך אמרו בבראשית רבה (לט, טז) מלמד שהקריא שמו
של הקב"ה בפי כל בריה".

ודייק מכאן הגאון רבי ש. ז. ברוידא זצ"ל, ראש ישיבת חברון:

"ומבואר בדבריו שדרכו של יעקב אבינו במסירת התורה לא היתה
כאברהם ויצחק שהנהיגו ישיבה לרבים והקריאו שם שמים בפי הבריות על ידי
הרבצת תורה ואמונה במקהלות עם בקרב הגויים שבקרבם ישבו – יעקב אבינו
המשיך את שלשלת מסירת התורה והאמונה בביתו כשהעמיד י"ב שבטי י-ה.
כלומר, ביתו של יעקב אבינו שימש 'ישיבה' שבה מסר תורה ומאונה לבניו,
ומהם נתפרסמה האמונה בעולם לדורות.

ויש ללמוד מדברי הרמב"ן, שבדרך זו של גיבוש קהילה שלמה **והינך בני**
הבית בתכלית השלמות כפי שעשה יעקב אבינו – יש יותר השפעה ופרסום
האמונה מאשר 'אלפים ורבבות' אף שחונכו ובאו מבית אברהם אבינו. וכמו
שאכן ראינו שלא נשאר מהאלפים והרבבות הללו המשך לדורות, ורק מבית
יעקב ובניו שהיו עובדי ה' ונקראו 'עדת ישראל' יצא עם ישראל. וגם בזמנינו
עינינו רואות כי באותם מקומות שנתייסדו בהם ישיבות של עובדי ה' שהם
בבחינת 'עדת ישראל' כבית יעקב אבינו – השפיע הדבר לפרסם האמונה ולשנות
פני הדור פי כמה וכמה מאשר ההשפעה על ידי דרכי הסברה ומגע עם הרבים
להיטיב דרכם" (שם דרך ח"ב, עמ' רעב).

תמיד בכל מקום הבניין הראשון היה בית מדרש חוץ מבמדינת ישראל "השוויונית"!
גם כשחזר מחרן לארץ ישראל **מיהו יעקב להקים ישיבה**, כש"כ: "וַיַּעֲקֹב נָסַע
סִכְתָּה וַיָּבֶן לֹו בֵּית וַלְמִקְנֵהוּ עָשָׂה סִכְתָּה" (לג, יז), וביאר בתרגום יונתן: "ויבן לו בית,
ובנא ליה **בי מדרשא**". יעקב ובני משפחתו התגוררו באהלים, כש"כ: "וַיַּעֲקֹב תָקַע אֶת
אֹהֶלוֹ בְּהָרָא" (לא, כה), "אֲשֶׁר נָטָה שָׁם **אֹהֶלוֹ**" (לג, יט). לכן פירש בת"י, **שבית** שהוא מבנה
יותר חשוב ויותר מפואר, שימש כ"בית מדרש". כך חנך יעקב את בניו ובני ביתו,
שמבנה חשוב ומוצק יש לבנות עבור בית מדרש, שבו לומדים את תורת ה', שבו בונים
את כלל ישראל. בחיים הפרטים, למגורי המשפחה, מספיק לבנות בתים ארעיים,
אהלים פשוטים!

יודגש, **במושבות הראשונות** שהוקמו בארץ ישראל, פתח-תקוה בשנת תרל"ח ויתר שבע המושבות: עקרון, מזכרת בתיה ועוד, שהוקמו כולן על ידי יהודים יראי שמים בשנים תרמ"ב-תרמ"ד (1882-1884), הבניין הראשון שנבנה, היה בית מדרש, שבו התפללו וקבעו שיעורי תורה. את בתי המתיישבים, בנו מאוחר יותר. וכך בכל מקום שגלו ישראל, נהגו באופן זה. שלא כנהוג היום, לצערנו, שבונים שכונות חדשות וערים גדולות, את הכבישים, את הבתים, את כל השירותים הנצרכים כגון: גנים, בתי ספר, מתנסי"ם, גנים ציבוריים ועוד, בונים מראש, אבל **בית כנסת ובית מדרש, שלא לדבר על ישיבה, אין!** ולא רק שבניינים אין, אפילו שטח מיועד עוד אין. יש שכונות אף חרדיות ביותר, כגון: רמת שלמה בירושלים, שעד היום מתפללות קהילות שלמות ב"קרוונים", מבנים ניידים וחלשים. גם תלמודי תורה וישיבות, ובהם אלפי, אלפי תלמידים, לומדים במבנים עלובים ומבוזים, שאין רואים כמותה אף לא בכפרים של ערביים ובדואיים.

יש בכך ביזוי הקודש בצורה קשה ביותר. אפילו בגלות, בהיותנו בקרב שונאנו, בנו קודם בית כנסת ובית מדרש. הלוא, שורת ההיגיון מחייבת שכשהקב"ה ברוב חסדיו ורחמיו החזירנו לארצנו, נבנה את **'הבית שלו'** לפני כל הבתים. וכידוע: "מיום שחרב בית המקדש אין לו להקדוש ברוך הוא בעולמו אלא ארבע אמות של הלכה בלבד" (ברכות ח, א) – **זוהי כמובן, הישיבה**. והנה, לא רק שאין זה הבית הראשון, אלא אף לא האחרון, ובעוד שאת שאר מוסדות החינוך המדינה בונה על חשבונה, הרי שלבניין הישיבות אין המדינה נותנת ולו, שקל אחד. לאוניברסיטאות – בניינים מפוארים, גדולים ויקרים, והם זוכים מתקציב המדינה למענקים גדולים לצורך בניית הבניינים. על זה אפשר לומר את דברי הקינה: "בְּרָאוֹתַי כָּל עֵיר עַל תִּלָּה בְּנוֹיָה. וְעִיר הָאֵלֶּהִם מְשַׁפֵּלֶת עַד שְׂאוֹל תַּחְתֶּיהָ".

הישיבה שמרה את קיומו של עם ישראל במצרים ובייתר המקומות

החתם סופר ז"ל בספרו "תורת משה על התורה", בתחילת פרשת שמות כתב על הפסוק: "אֵת יַעֲקֹב אִישׁ וּבֵיתוֹ בָּאוּ" (שמות א, א) – "ביתם של ארץ ישראל היינו, **שהיה להם בית מדרש** ללמוד תורה... אין לו להקב"ה אלא ד' אמות של הלכה ובית המדרש יש לו קדושת ארץ ישראל... מה שאין כן עתה, **ותמלא הארץ אותם**, איתא במדרש, שבכל מקום של שחוק נמצאים ישראלים. ועל ידי זה אירע כך שקם מלך חדש".

כלומר, שכל זמן שישראל ישבו בבתי מדרש ועסקו בלימוד התורה, כיבדו אותם המצרים ולא עשו להם כל רע. אבל, לאחר שיעקב ובניו מתו, הדור החדש נטש את ספסלי הישיבה ואז, החלו לגזור עליהם גזרות קשות.

במכתב ששלח מרן החזון איש זצ"ל להגר"צ מרקוביץ זצ"ל עם יסוד ישיבת סלונים בא"י, כתב:

"הנה, מאות בשנים שהישיבות של בבל נודדות והולכות, סוללות המסילה לשוב אל ארץ שגלו ממנה. חרבו בבבל, ובנו הנהרסות באדמת נכר, בספרד, בצרפת ובאשכנז. חלפו שמותיהן אבל לא חלפה נפשן. זאת התורה שגלתה עשר גלויות ושבנתה ביתה בארץ שנער, ושגלתה מבבל לארצות המערב, זאת התורה החוזרת עכשיו מערבות שממות המערביות אל ארץ הצבי..." (בס"ס נתיבות האמונה, ח"א).

הנס הגדול ביותר והמתמיד ביותר, שמירת 'הישיבה' במשך הדורות

לקראת חורבן הבית הראשון, כשראה הקב"ה שכלו כל הקיצין, ישראל אינם חוזרים בתשובה, על אף כל מוסר הנביאים. גם עונש הגלות שבאה על עשרת השבטים לא לימד אותם לקח והמשיכו במריים במצח נחושה, וחייבה חכמתו ית' להגלות את ישראל לבבל. אז הקדים הקב"ה 'תרופה למכה', ולפני גלות כל העם, היגלה אלף אנשים שהיו מיטב תלמידי החכמים שבדור, כדי שיקימו תשתית של ישיבות שבהם יקלטו וילמדו כל הגולים שיגיעו לאחר חורבן בית המקדש.

"צדקה עשה הקב"ה עם ישראל שהקדים גלות צדקיהו ועוד גלות יכניה קיימת דכתיב 'בית בגלות יכניה' (מ"ב כד, יד) 'החרש והמסגר אלף'. חרש כיון שפותחין הכל נעשו כחרשין, מסגר כיון שסוגרין בהלכה שוב אין פותחין, וכמה היו אלף", ופירש"י: "שהקדים ומיהר גלות צדקיהו שהיא באחרונה בעוד שגלות יכניה קיימת, שעדיין לא מתו אותן שגלו לבבל עם יכניה שהיו חכמים בתורה ולמדוה לבני גולה האחרונה" (סנהדרין לח, א).

הנביא אמר, שהקב"ה חקק חוק בבריאה שלא תשכח תורה מישראל:
 "וְאָנֹכִי זֹאת בְּרִיתִי אִתְּכֶם אָמַר ה' רוּחִי אֲשֶׁר עָלֶיךָ וְדִבְרֵי אֲשֶׁר שָׁמַעְתִּי בְּפִיךָ לֹא יָמוּשׁוּ מִפִּיךָ וּמִפִּי זֶרַע זֶרַעךָ אָמַר ה' מֵעַתָּה וְעַד עוֹלָם" (ישעיה נט, כא).
 ואם יטען הטוען, שדי להם לישראל ללמוד תנ"ך, שהיא התורה שבכתב, באו חז"ל והוסיפו, שהברית שהשי"ת כרת עם ישראל היא התורה שבעל פה:

"לא כרת הקדוש ברוך הוא ברית עם ישראל אלא בשביל דברים שבעל פה

שנאמר כי על פי הדברים האלה כרתי אתך ברית ואת ישראל" (גיטין ס, ב).

עדיין יש מקום לטעון, שמספיק להם, שילמדו כל אחד בביתו. על כך אמרו חז"ל, שמי שלומד תורה שבע"פ לא רק שלא יורד לסוד עומקה, אלא שעוד מתטפש: "חרב (על) [אל] הבדים ונואלו חרב על שונאיהם של תלמידי חכמים שיושבים בד בבד ועוסקים בתורה ולא עוד אלא שמתפשים" (ברכות סג, ב).

זכורני שבשנת תשכ"ו (1966) הגיע אלופי ישעיהו גביש, אלופי פיקוד הדרום באותה תקופה, ביחד עם כל מטהו, לביקור בישיבת פוניבז'. הם סיירו בבית המדרש,

חדרי השיעורים, אף עלו לעזרת הנשים להשקיף על ציבור הלומדים ממעל. לאחר מכן, שאל האלוף את ראש הישיבה הגאון רבי יוסף כהנמן זצ"ל: "את הכל הצלחתי להבין, חוץ מדבר אחד, למה בבית המדרש שבו נמצאים כשש מאות תלמידים, יש רעש מחריש אוזניים, שאי אפשר לשמוע שום דבר? אנו באוניברסיטה, רגילים ללמוד רק כשיש שקט גמור, ואילו כאן, כל אחד צועק על כל אחד, וכולם עומדים בקבוצות וצועקים זה על זה, ההיפך הגמור מכל מה שאנו רגילים". ענה לו הרב: "זו דרכה של תורה, כך היא נלמדת בכל הדורות, באש ובלהבה עם כל העוצמה, עם כל הלהט ועם כל כוחות הנפש".

לכן ישנה הבטחה נוספת של 'צופה מראשית אחרית', כמבואר במדרש תנחומא

(נח, פ"ג).

"הקב"ה כרת ברית עם ישראל שלא תשכח תורה שבע"פ מפייה ומפי זרעם עד סוף כל הדורות... ולפיכך קבע הקב"ה **שתי ישיבות לישראל** שיהיו הוגין בתורה יומם ולילה ומתקבצין שתי פעמים בשנה באדר ובאלול מכל המקומות ונושאים ונותנים במלחמתה של תורה עד שמעמידין דבר על בוריו והלכה לאמתה... **ואותן ב' ישיבות לא ראו שבי ולא שמד ולא שלל ולא שלט בהן לא יון ולא אדום** והוציאן הקב"ה י"ב שנה קודם חרבן ירושלים בתורתן ובתלמודן... וישבו בתורתן בבבל מן אותה שעה עד היום".

הגאון רבי משה שמואל שפירא זצ"ל, ראש ישיבת "באר יעקב", היה רגיל לעורר ולהעיר בדברי חז"ל אלו, שהרי בתקופת חז"ל, מלבד ב' הישיבות בבבל – רב בסורא ושמואל בנהרדעא, היו ישיבות גם בארץ ישראל, ואילו מדברי התנחומא משמע, ששתי הישיבות שהן היו מעתיקי השמועה שזכו שלא ראו שבי וכו', היו בבבל. אלא, היה מסיק הגאון ר' משה שמואל זצ"ל, על כרחך צריך לומר שאצל תלמידי הישיבות בארץ ישראל לא התקיימו בשלימות כל התנאים של "ישיבה", ולא זכו שתהיה ישיבתם אחת מאות שתי ישיבות שקבע הקב"ה לישראל.

לכן גם בתקופתנו, בשואה הנוראה שלא היתה כמותה, שהצורך הגרמני כרת ברית עם הקיסר היפני אשר ביפן ועם הרודן אשר באיטליה, כך שכמעט כל העולם היה בידם, ועינו, הרגו ושרפו כשליש מעמנו, גם שרידי חרב שנמלטו לשווייץ הניטראלית, הוסגרו חזרה לציפורני החיה הנצאית. והנה, למרות כל זאת, 'אם הישיבות' של אותה תקופה, ישיבת מיר המעטירה, ניצלה כולה על רבניה ואחרון תלמידיה, באופן ניסי ופלאי ביותר, כפי שתואר באריכות במספר ספרים שיצאו בשנים אחרונות. ואותם ניצולי ישיבת מיר, חלקם רב ביותר בבניין עולם התורה שבארה"ב ושבשראל.

הישיבה היא הלב והמוח של כלל ישראל

בגוף האדם ישנם רמ"ח איברים ושס"ה גידים, וכולם חשובים לשלמות האדם ולתפקודו הנאות. ברם, אדם שחסר לו אחד מהם, הרי הוא בעל מום. אבל, ישנם איברים שחסרונם פוגם יותר בשלמות האדם ויש שפוגמים פחות. ברם, ישנם איברים 'שהנשמה תלויה בהם' וכל פגיעה קטנה בהם, יכולה להביא למוות. הבולטים שבהם הם הלב והמוח.

את "הישיבה" ניתן להגדיר כלב ומוח של כלל ישראל. היא לא שימשה רק כמקום שבו הועבר הידע התורני מדור לדור, אלא שגם, החידה שטרם נמצא פותר לה, סוד קיומה של האומה 'ככבשה אחת בין שבעים זאבים', תלוי אך ורק בזכות קיום הישיבות. גם ביאליק שלא נמנה על ציבור שתומ"צ, אבל בניגוד לעמי הארצות של ימינו, למד בנעוריו בישיבה, קבע חד משמעית, שהישיבה היא 'בית היוצר לנשמת האומה'. ואמנם, אנו מוצאים לכל אורך ההיסטוריה, שהקהילות ששרדו בתקופות טובות ובתקופות רעות, היו רק אלה שהיו בהן ישיבות. לעומת זאת, מקומות שלא היתה בהן ישיבה, לא רק שנשתכחה מהן התורה, אלא שתוך תקופה קצרה התבוללו בין האומות. כמו שהעיד מרן הגרא"מ שך זצ"ל (בס' עמלה של תורה):

"בעינינו ראינו שכל מדינה ומדינה שהיה בה ישיבה והרבו בתורה היא היתה הערובה לקיום העם בצביונו ובדמותו האמיתי, ובמקום שפסקו ישיבות אין תורה ואין יראה, ועם הארצות מתגברת, ואין זכר אפילו ליהדות במובן הפשוט".

מהותה של ישיבה

המהר"ל ז"ל בדרוש על המצוות מבאר למה נקראה התורה 'תורה' ולא חכמה, כיוון שלשון "תורה" הוא מלשון הוראה, וההבדל בין תורה לחכמה הוא: **החכמה** חוקרת מהותו של כל דבר ודבר ביחס לעצמו ולדברים האחרים הקיימים בתבל. לדוגמא: מהותם של המים – מאלו יסודות הם מורכבים? כיצד ניתן לפרק אותם למרכיביהם, לחמצן ולמימן וכדומה. **התורה** אינה חוקרת את מהות המים, אלא מהו היחס בינינו לבין המים. לדוגמא: אלו מים כשרים לטבילה ואלו פסולים? מה ההבדל בין מי גשמים למי מעיין? אלו מים נצרכים כדי לקדש אפר של פרה אדומה וכיוצ"ב. הישיבה מלמדת את האדם באמצעות התורה מה חובתו בעולמו, ושכל מה שנברא בעולם לא נועד, אלא כדי לעזור לו להשיג את שלמותו עלי אדמות. עולם המדע המודרני השקיע טריליוני דולרים כדי לחקור מה יש בחלל. אבל, כמעט אף אחד מאנשי תבל כולל המדענים הנכבדים, לא יודע כיצד לחנך את ילדיו, כיצד לחיות עם אשתו, איך לתקן את החברה, איך למנוע מלחמה באלימות ועוד אלפי בעיות כיוצא באלה.

"ישיבה" היא מקום שבו מתחנך הלומד בראש וראשונה להיות 'אדם', צלם אלוקים. הווי אומר, לתקן את מידותיו, זוהי העבודה של האדם לבין עצמו. במקביל לכך, לומד הוא איך להיהפך לאדם רוחני יותר, המרגיש את השכינה בכל מקום ובכל שעה. בעוד שהלימודים האקדמאיים מכל סוג שהוא, אינם שואפים כלל וכלל לתקן את האדם, ויכול האדם לקבל "פרס נובל" בכל תחום שהוא ולהיות בו זמנית אדם רע, מושחת ואף, פושע גדול. לעומת זאת, לימוד התורה הנעשה בישיבה, כל כולו הוא כדי 'לתקן' את האדם. לכן אמרו חז"ל: "כל תלמיד חכם שאין בו דעת נבלה טובה הימנו" (ויק"ר א, טו).

כל שלמות האדם מושגת על ידי התנתקותו מכל ענייני העולם הזה והשתקעותו בעמל התורה בכל ארבעים ושמונה מידות שהתורה נקנית בהם. כש"כ מהר"ם חגיז זצ"ל: "בלימוד ההלכות והפלפול צריך להיות בישיבה – מקום פרוש מבני אדם, כדי לעמוד בישוב הדעת כדי לחקור ולהבין כל דבר על בוריו" (משנת חכמים, אות שנו). עד כדי כך מגיעים הדברים, שאחד מגדולי פרשני התלמוד המהרש"א (רבי שמואל א. אידליש ז"ל [ה'שטו-ה'שצב 1555-1631]) כותב בסוף פרק נגמר הדין במסכת סנהדרין: "מכאן ועד סוף הפרק לא ראיתי לעלות על ספר מחידושי הלכות מפני **שלא למדתי אז בישיבה!**".

הרי לנו שלמרות, שהיו לו ביאורים וחידושים רבים, לא העלה אותם על הספר כפי שעשה בייתר מרחבי התלמוד, מפני שלא עברו בכור המבחן של הישיבה. למרות, שעל פי דעתו חידושים אלה היו אמיתיים וראויים להפיצם בישראל.

ההבדל בין ישיבה למוסד אקדמאי

רבים שואלים, תמהים ומקנטרים, למה בני ישיבה אינם מתגייסים לצבא? למה לא מספיק ללמוד תלמוד באוניברסיטה כמו יתר המדעים? ועוד שאלות רבות ושונות כפי דעתם והשגתם של 'ארבעת הבנים', שנגדם דיבר בעל ההגדה.

כל מי שלמד אי פעם בישיבה לא ישאל את השאלה. וכל מי שלא למד, לא יבין את התשובה. מכיוון, שאלו שני עולמות שונים, הישיבה – כל כולה קודש קודשים, לכן אין היא סובלת שום תערובת, לא של לימודי חול, לא של שירות צבאי, לא של הנאות ותענוגות העולם הזה. לכן אמרו חז"ל, אין התורה נקנית, אלא מי שמשים עצמו כמדבר.

בעולם האקדמי – האדם לומד כדי להשיג אחר כך יתרונות חומריים, אם ברכישת מקצוע ואם בקריירה בעולם האקדמי, או בהשגת כבוד בפרסומים בעיתונים חשובים וכיוצ"ב. בישיבה – אדם לומד "לשמע", אינו מצפה לשום תמורה חיצונית, לא כספית ולא מכל סוג אחר.

בעולם האקדמי – המורה, המרצה, הפרופסור, אין בינם לבין התלמיד שום זיקה אישית. הם נותנים את השיעור, עורכים את הבחינה, מעניקים את התעודה ותו

לא. בישיבה – הקשר בין הרב לתלמיד חזק מזה שבין האב לבנו, כמו שאמרו חז"ל, ושננתם לבניך אלו התלמידים, וכך בתנ"ך, נקראו תלמידי הנביאים "בני הנביאים". לכן אומרים "בן ישיבה" ולא תלמיד ישיבה, בניגוד למוסד אקדמאי ששם אומרים "תלמיד אוניברסיטה" או "סטודנט".

לכן בכדי לשמור את התורה וצורתה, אסור לנו לשנות שום דבר ממבנה הישיבה. הגאון החסיד רבי ירוחם זצ"ל, המשגיח דמיר, שהיה רבן ומנהיגן של הישיבות בתקופה טרום השואה, היה מרגיל לומר: "ישיבה בזמן הזה צריכה להיות כבימות רבינא ורב אשי". הוא היה שומר על צורת הישיבה, כאישון עינו, שלא תשתנה ח"ו מהצורה שקיבלנו מאבותינו. ה'בורא עולם' – הוא נצח התורה – היא נצחית. כמו שאי אפשר ח"ו שיהא איזה שינוי בתורה, כך אי אפשר שיהא איזה שינוי בישיבה!

ידוע על הרבה מקרים שבאו רבנים וראשי ישיבות חשובים אל זקן הדור, הגרא"מ שך זצ"ל, ובפיהם רעיונות ותיקונים שראוי לפי דעתם וניסיונם לתקן ולהנהיג בעולם הישיבות. אבל, הוא השיב להם, שאין לנו כח לשנות ולהוסיף בהיכלי הישיבות דברים שלא ראינו אצל רבותינו קודם. לכן אמרו גדולי הדורות להלכה ולמעשה, **שישיבה שאינה להקפיד על כך שבתחומה יהיו אך ורק "ארבע אמות של הלכה בלבד", אין לה זכות קיום**, ואף הורו לסגור מקומות כאלו! וכפי שידוע המעשה עם אִם הישיבות בוולוז'ין.

מו"ח הגאון אריה בינה זצ"ל, מתלמידיה המובהקים של ישיבת מיר באירופה, שזכה ללמוד עשר שנים בחברותא עם הגאון רבי חיים שמולביץ זצ"ל, לימים ראש ישיבת מיר. הקים את הישיבה התיכונית הטובה ביותר בארץ וגם ארבע ישיבות הסדר והרביץ תורה בכולן. אבל לא פעם ולא פעמיים שמעתי שנשאל, למה שלא יעשו את כל הישיבות לישיבות הסדר? ענה להם: "ישיבות תיכוניות, ישיבות הסדר, לא יוכלו להוציא מתוכן גדולי תורה ומעתיקי שמועה. **גדולי התורה יכולים לצמוח אך ורק בישיבה שאין בה דבר כלשהו, זולת תורה**. שבה שקוע האדם יום ולילה, במשך כל השנה, אך ורק בתורה. לומד תורה גם בשבתו בחדר האוכל, משוחח עם חבריו רק בדברי תורה, גם כשהולך ברחוב חושב רק בדברי תורה". ואכן, כך גם היתה צורת גידולו שלו.

כך נראים בני ישיבה אמתיים

חמי הגאון רבי אריה בינה זצ"ל סיפר שלמרות שאביו רבי אהרן, היה אדם גדול מאוד בתורה, ועיירת סלונים, אשר בה התגורר, הייתה מפורסמת כמקום של תורה, חשקה נפשו להגיע למקום התורה החשוב ביותר והגדול ביותר בכל העולם. זו הייתה ישיבת 'מיר' אשר בה היו כארבע מאות תלמידים, גדולים ומופלגים בתורה

ובמוסר וחלק ניכר מהלומדים אף ידע בעל פה את כל התלמוד בבלי וירושלמי. הוא נסע איפה, בגיל עשר, לשיבת 'מיר'. אולם, סירבו לקבלו משום, שהתלמיד הצעיר ביותר היה בן שמונה עשרה. הוא חזר לביתו, ונסע שנית שהגיע לגיל שתים עשרה. אז קיבלוהו ונשאר בשיבה עשר שנים. הביקור הראשון שעשה בבית הוריו היה, לאחר שנה וחצי של שהות רצופה בשיבה. בעיר 'מיר', לא היו לו שום קרובי משפחה. ואת בר-המצוה חגג לבדו, בגפו, בלי שום בן-משפחה עמו. כששאלתי אותו, למה לא נסע לבקר בבית, והוא ילד צעיר, לעיתים קרובות יותר, ענה, שלא היה כסף בידו לנסיעות. מכיוון, שהיו לו הרבה אחים ולמשפחה לא היו אמצעים רבים. אבל, נימוק נוסף, חשוב יותר, היה בפיו: **היה חבל על הזמן של הנסיעה לבית, את הזמן הזה ניתן היה לנצל ללימוד תורה.** הוא סיפר שלא תמיד היה לו אוכל. היו ימים שהוא למד כל היום בלי לאכול. ולא תמיד היה לו איפה לישון. לפעמים ישן על הספסל בשיבה.

הגאון רבי משה שמעון ויינטרויב זצ"ל אחד ממצויני בני הישיבות של הדור הקודם, מתאר בספרו ("ידידות משה" עמ' קה) את דביקותם בתורה של בני הישיבות באירופה באותה תקופה.

"בשנים קדמוניות כשהבחורים היו מגיעים לשיבה, היתה העגלה נשארת ליד הישיבה מלאה במזוודות, והבחורים התיישבו מיד ללמוד, הם לא דאגו מיד לחדר, גם לא היו חדרים בישיבות בזמנים ההם, היו צריכים לשכור חדר כדי שיהיה מקום להניח עצמו, ובודאי מי שקדם ואירגן לעצמו מקום אצל בעל הבית טוב – זכה, היו גם כאלו שלא הצליחו למצוא מקום ונשארו ללון בהיכל הישיבה, ובכל זאת לא דאגו לזה, אלא קודם כל התיישבו ללמוד, ורק אחר כך בערב אחרי הסדר, הלכו לחפש חדר".

סיכום: יעקב שלח את יהודה להקים ישיבה טרם בואו למצרים, הישיבה הראשונה נוסדה על ידי אברהם, וממנה עברה מדור לדור עד ימינו. בכל מקום שלא היו ישיבות היהודים התבוללו חיש מהר. ההבדל שבין ישיבה למוסד אקדמאי. הברית וההבטחה של ה', שהתורה שבע"פ והישיבות ישארו לנצח. ישיבה חייבת להישמר בצורתה המקורית ואינה סובלת שום תערובת זרה. בן ישיבה, מתמכר לגמרי לתורה ולישיבה.